

B Terv

(Excerpt in Hungarian)

Translated by: Lukács Zsolt

Contact of the translator: lkcszslt@gmail.com

ELŐSZÓ

AZ EMBERISÉG LÉTFONTOSSÁGÚ FRONTVONALA

„Minden tény és megoldás rendelkezésünkre áll. Csak fel kell ébrednünk és elindulnunk a változás útján. ”

(Greta Thunberg, klímaaktivista)

Nagyon sokszor – magamnak és szeretteimnek – megígértem, hogy a hosszú ideig tartó háborús tudósítást magam mögött hagyom. Amikor elkezdtem, a legfiatalabbak között voltam. Amikor úgy éreztem, hogy elég volt, már a legidősebbek közé tartoztam. *Megszabadulva* az illúzióktól, az ismétlődő, fokozódó tragédiákkal betelten; dühösen, csalódottan, teljesen nélkülözve az ellensúlyt, mely egy kiegyensúlyozott életmódhoz feltétlenül szükséges. A terepen néhány barátomat és ismerősömet elveszítettem az illúzióim és eszméim miatt, és kijátszottam "jokerjeim" nagy részét. A döntés szabadsága, a hegymászókéhoz hasonló, ugyanakkor végzetes kiváltság is lehet.

Elég volt, ismételtettem. Magamban. És mások előtt is. Ugyanakkor gyorsan elvesztettem a hivatásom erejébe vetett hitemet. Az újságírást soha se tekintettem munkának, tizenhat éves koromtól fogva igazából egyfajta életmódnak is tekintettem. Maga volt élet. Ezért is annyival nehezebb volt elfogadnom azt a tényt, hogy a mi – és evvel így az én – munkám a (a)szociális hálózatok idejében és a heves, gyorsan emészthető vélemények fellendülésének korában, a zéró tudás és tapasztalat alapjain a kórosan szerteszét szóródó figyelem mellett oly gyorsan és helyrehozhatatlanul elveszíti társadalmi szerepét. Nem a „történelem elsődleges változatait író” szerepének az elvesztése miatt, ami a terepről érkező újságírókat érinti, hanem azon pusztító következmények miatt, amit a semmi diktatúrája eredményez.

Beléptünk egy *tényeken túli* társadalomba, amelyben mi újságírók – ez egyre inkább igaz a tudósokra is – elvesztették pozíciójukat és a maguk módján az állampolgárságukat is. Hontalan értelmiségiek lettünk. De ne felejtsük el, hogy minden civilizáció – és tribalizmus – a fikción alapszik. A kollektív hazugság, amit lehetséges finoman lefordítani a történetek elbeszélésével, valószínűleg egyfajta evolúciós feltétel. Nyilvánvalóan visszatérünk a gyökerekhez. Ott az újságíróknak (és tényeknek) nincs helye.

Valójában sose volt.

***

Igen, hittem, sokáig azt hittem, hogy az újságírással lehetséges lesz a világot jobb sorsra fordítani. Néhányszor, főleg a személyes történeteimet illetően, volt egy olyan érzésem, hogy még nekem is sikerült. Ellenben a lehetséges változásokról szóló egyéni történetek (az én esetemben) egyre jobban elmerültek egy „nagy képben”. Ha munkádnak nincs közvetlen hatása, az csak egyfajta jelenlét szerű megfigyelés = ego szafari.

A háborúk, amelyekről beszámoltam, állandósultak – *állapottá* váltak.

A menekültek, akiknek sorsának szenteltem az elmúlt másfél évtizedben munkám legnagyobb részét, Szlovénia és az Európai Unió szemében az újjáéledt rasszizmus, az idegengyűlölet és egyre inkább a fasizmus szárnyain nukleáris hulladékká váltak. És – undorító egy visszaélés – a politikai harc eszközüvé.

A nyílt, szabad társadalmat, amely elvileg körülöttünk növekedett, falak fonták körül, szöges drótok, új (rég) határok, lövészárkok, őrtornyok, szeparatista katonai egységek...

Az ideológia szakadékok megerősödtek. A történelmi emlékezet, a már önmagában szelektív volta miatt, szinte szertefoszlott. A történelem *újra* íródik.

A mások fájdalma a legjobb hasonlattal élve üzleti kategóriává vált. Szó szerint szociális tőkévé.

Az erkölcsi szubsztanciák maradványai összeolvadtak a figyelmességgel, a reflexiók alapjaival és kódjaival. A szégyen és a bűntudat az anonimitás lövészárkaiba rejtőztek. Eluralkodtak a reflexiók; a *következetességek*. A meggondolatlan játék. Mintha már holnap föl se kelne a Nap.

Nehéz (volt) megőrizni a motivációt.

***

Amikor 2016 őszén fáradtan és teljesen beleunva a tudósításokba az (örök) sötétségből, Mosulból visszatértem, ahol végig követtem az iraki állami erők és önhatalmúlag megalakult Iszlám Állam brutális harcát, már szinte el is határoztam, hogy valami mással fogok foglalkozni az életben. Nem csak azzal, ami az újságírói témát és műfajt illeti. Általánosságban szerettem volna elmenekülni az újságírástól, a saját vallásomból.

Persze álmodni se mertem volna, hova, és hogy mi is lenne ez.

Nagyvonalakban sem.

***

Folytathatnám a végtelenségig. A hatodik legnagyobb állatfaj kihalásáról – mely az emberi „ténykedés” abszolút következménye: a Földön pillanatnyilag csak feleannyi vadállat van, mint 1970-ben, az emberiség össztömege a 30%-át teszi ki az összes gerincesek teljes súlyának, 67%-ot nyomnak a tenyésztett állatok, az összes gerinces vad pedig együttvéve csak 3% súlyát teszi ki ennek. A hatalmas ausztrál koráltenyészet haláláról és a rovarok 80%-nak eltűnéséről. A meleg óceánok pusztulásáról, a 2015-ös *Journal of Mathematical Biology* tanulmányainak adatai szerint abban az esetben, ha hasonló gyorsasággal továbbra is folytatódik az óceánok felmelegedése, 2100-ig leáll a fitoplanktonok általi oxigénképződés, hiszen akadályoztatva lesz a fotoszintézis folyamata, ami feltehetőleg az emberek és állatok tömeges kihalását eredményezi. Arról a tényről, hogy a Marshall szigetek, Tuvalu és Kiribati már kezdenek elsüllyedni, és hogy a tengerpartok mellett, az egyik létfontosságú éghajlati változások frontvonalánál, él a világ lakosságának 40%-a. A fosszilis lobbikról, a „fekete holokausztról”. A tengeráramlatok váltakozásáról. A légtérbe történő növekvő szén-dioxid kibocsátásról (a könyv megírásakor 418 milliányi részecske). A jegesmedvékről, akik egy letűnő természeti habitáiban tartózkodnak, akár egy jégdarabon 900 kilométert is úszva, kénytelenek belugákra vadászni. Arról, hogy a 2018. évi árak a világgazdaság kihatására 1,2 trillió dollárban mérhetők – ami kb. 1,6%-a a globális GDP-nek. A pompás januári tavaszi virágról az Alpok magasában. Donald Trumpról. Az éghajlati menekültekről, az emberekről és az állatokról, akik oly dramatikusan és tragikusan fogják meghatározni a közeljövőt és akik, ha csak egy kicsit, tényleg egy kicsit figyelmesek lennénk, már annyira dramatikusan és tragikusan határozzák meg a jelent: a Világbank 2018-as adatai szerint 2050-ig csak Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában az éghajlati változások következményei miatt 143 millió ember lesz majd kénytelen elhagyni a lakhelyét. A világról, melyet szárazság fenyeget. A világról, amit a „vízért folyó” háborúk fognak jellemezni. Az éhség pestiséről: A Egészségügyi Világszervezet adatai szerint a világban pillanatnyilag 265 millió ember nyomorog és éhezik. Majdnem kétszer annyi, mint egy évvel ezelőtt. A covid-19 világjárvány előtt, amely leállította a világgazdaság nagy részét.

A világról, amelyet ismertünk, és gyorsan eltűnik tágra zárt szemeink elől. Egy új, sokkal kevésbé demokratikus és kevésbé nyitott világról.

Igen, folytathatnám a sort a végtelenségig, tudósok tucatjait idézve, számok és adatok százait felsorolva, képeket felhalmozva, konkrét tényeket részletezve, elmagyarázva azt, ami minden harmadik osztályosnak már világosnak kellene lennie (sok harmadikos sokkal többet tud az éghajlatváltozás hatásairól a szüleitől és nagyszüleitől). De attól tartok, hogy a tények felsorolása felesleges. Túl sok. Mindent elégszer el lett már mondva; a figyelem, a mai idők egyik nagy áldozata, pedig lankadozva zsugorodik. A tudomány – az éghajlatváltozás szempontjából – egyértelmű. És egyedül csak a tudomány az illetékes. Másrészt ami a meggyőzést illeti, ami talán *messianisztikus*, már túl késő. A meggyőződöttek meggyőzése, erre tanított az újságírói út, egy etikai bűn.

(Nemcsak) az idővesztés miatt.

***

Az éghajlatváltozás következményei az első világ nagy részében – szintén (vagy különösen) a földrajzilag és az éghajlat által kiváltságos Szlovéniában –, olyasvalami, ami úgyis *másokkal* történik meg. Olyasvalami, ami nem bennünket fenyeget – legalábbis nem *közvetlenül* és egzisztenciálisan. Olyasvalami, amire alig tudunk reagálni. Olyasvalami, amire az evolúció (még) nem készített fel minket. Olyasvalami, amit az instant vagy rég elavult ideológiai témák által vezérelt helyi és globális politika nagyrészt figyelmen kívül hagy – sőt, ha nem, tagadja. Olyasvalami, ami folyamatosan – együttesen halálosan – fokozódik a fosszilis tüzelőanyagok illetve termelőik végtelen jövedelmezősége miatt, ami a globális felmelegedés egyik fő oka. Olyasvalami, ami megoszt minket, ahelyett, hogy egyesítene, mert egy fajta – és egy faj fennmaradása nevében – egyszerűen nem engedhetjük meg magunknak a kirekesztést.

Olyasvalami, ami itt és most van.

***

Ahelyett, hogy számokat és tényeket, valamint apokaliptikus képek sorát sorolnám fel, Matjaž és én ebben a könyvben úgy döntöttünk, hogy bemutatunk olyan közösségeket és személyeket, akik – amennyire csak lehetséges – sikeresen megbirkóztak az éghajlati válsággal. Közösségek és egyének, akik nem engedtek az általános közönynek, arroganciának és tudatlanságnak, és csak a legjobb esetben várnak (külső) *megváltóra*. Közösségek és egyének, akik aktívan és bátran léptek az emberiesség létfontosságú frontvonalára, és elkezdtek megváltoztatni az életmódjukat. Olyan közösségek és személyek, akik mindannyiunknak – tehát az emberiségnek

– tudást, energiát (szó szerint), tapasztalatot és természetesen technológiát nyújtanak, amellyel a teljes helyi, regionális és globális elkötelezettség révén képesek lennének meggátolni az éghajlatváltozás hatásait.

A Tílos-tól, a Földközi-tenger első ön-energiaellátó szigetétől (nap és szél), a geotermikus és teljességgel a jövő felé előremutató Izlandig. A tengeri energia (hullámok, árapályok) nagyon ígéretes fejlődésétől a skóciai északkeleti Orkney-szigeteken, ahol zöld hidrogént termelnek többlet villamos energiával, az osztrák Güssing városáig, amely negyedszázaddal ezelőtt elindult az energia-önellátás (biomassza) ösvényén, és közben meredek kaptatókon fel és szakadékokon át a megújuló energiaforrások fejlesztésének és előállításának technológiájának egyik fő központjává vált. A svájci Climeworks vállalattól, amely közvetlenül a levegőből szivattyúzza a szén-dioxidot, és részben az izlandi földalatti világba fecskendezi, részben pedig az iparban (ital- és üvegházgyártás) használja fel, az önellátó skandináv falvakig. A lítium minden egyes grammjának teljes útvonalától a bolíviai sótartályokból a Kínai elektromos autógyárákig és az elektromos mobilitás forradalma Norvégiában és a hidrogén alternatívái. Az oszlói hulladékégetőtől, amely összegyűjti az égetés során keletkező szén-dioxidot, és azt szeretnék, hogy hamarosan állami szinten tárolják ezeket egy geológiai tengeralatti barlangokban, ahol egykor olaj és földgáz volt található, az emberekig, egyénekig és közösségekig, akik mindezek mögött állnak és több más egyéb projekt mögött, amelyek hangosan és érthetően kiabálják, hogy nem szabad, hogy semmiképpen – annak ellenére, hogy a járvány a helyi, regionális és globális gazdaságra nézve rettenetesen súlyos következményekkel jár – se szabad elveszíteni a reményünket.

Ez rendkívül nehéz feladat.

Ez rendkívül nehéz feladat lesz.

De ha mi nem tudunk felnőni a feladathoz, akkor ez lesz az utolsó esély.

***

Valóban nehéz elhinni, hogy – itt és most – még mindig lehetséges a kataklizma megelőzése, vagy legalábbis a mérséklése, és legjobb esetben a végtelenségig való elhalasztása. Az emberiség többek között egyfajta népiirtás, ökocíd, háború(k), rasszizmus, hatalmi játékok, erőszak, kapzsiság, fiktív személyazonosságok részese... Több mint két évtizedes tudósítás után minden lehetséges krízisgócpont helyéről, az emberiség bűnügyi helyszíneiről és egy alapos rálátással a globális politikára és gazdasági műveletekre, és mindenekelőtt az emberi természet kiismerésére, az én reménykeresésem egy olyan ügyet illetően, hogy közösen szembesüljünk

az éghajlati válsággal, és az életmódunkkal, egy kognitív disszonanciára korlátozódik. Lefordítva: a (szakmabeli) lényeg mindennapos keresése.

„Az író nem tartozik reménnyel olvasóinak. Az egyetlen kötelessége az őszinteség. De szeretném, hogy azok is, akik kezetekbe veszitek ezt a könyvet, tudjátok, hogy szerzője elkötelezett és nem kétségbeesett. Ha nem lenne, akkor nem fogott volna mindezek leírásába” – mondja *Falter* című új könyvében Bill McKibben legendás környezetvédelmi aktivista és író.

Jobban nem is tudnék vele egyetérteni.

Odakinn vannak olyan emberek és közösségek, akik folyamatosan – és konkrétan – leküzdik a cinizmust és saját félelmeiket és bizonytalanságaikat. Megoldásokat keresnek, ahogy mondani szokás. A bírói hosszabbításkor a nagy lemaradás ellenére is még mindig passzolgatnak, és „teljes erőbedobással” játszanak.

És így lesz ez, mígnem a játékvezető le nem fújja a meccset. Ez a könyv ezekről a közösségekről és ezekről az emberekről szól.

Nem a remény hal meg utoljára.

Ellenben.

A járvány miatt a világ néhány hónapig mintha leállt volna. Gyakorlatilag minden médiatartalom – és az intim kommunikáció is – valamilyen módon kapcsolatban állt a vírussal és annak következményeivel az államra, a társadalomra, az egészségügyi rendszerre, a gazdaságra, az oktatásra, a sportra, a kultúrára és az önre/rám nézve. Ilyen egyirányú forgalomban és korlátozott felfogásban a második világháború után született nemzedéknek – még a legtotalitáriusabb helyzetben is –, még nem volt módja élni. A klímaváltozás hatásai ez idő alatt csak zajokká váltak. Szinte egzotikussá.

Egy téma. Korlátozott mozgás. Korlátozottság a mentális vérfertőzésben. Intim és kollektív szorongás. És ennek ellenére, vagy éppen emiatt ilyen átkozottul félrevezető *az én vagyok világ közepe* érzete: mert a vírusjárványból mindenki kiveszi a részét, te is, én is. Főleg te és én. Ez a világesemények hírhíánya mellett és az új (rég) határok szinte önkényeskedően megtermékenyített megjelenése mellett, valamint az emberi jogok általános megtiprása "az egészség nevében" jól megöli az empátia maradványait és lerontja az emberi értékeket.

A világ nagy része néhány hónapra lakásnyira, számítógép és mobiltelefon képernyőjére zsugorodott. A helyi és globális, intim és kollektív karanténban a dolgok csak kiéleződtek. A szélsőséges esetekig; magunk híreikké váltunk. És ez az együttérzés járványos nárcizmusának rendkívül kegyetlen időszakában, a valóságshow-k idejében, az *önzés* és nem a személyesség idejében.

A helyi és globális „koronitis” sokáig fő téma lesz. És a figyelem középpontja is. Válsággócponatok, háborúk, éghajlati viszonyok következményei, természeti katasztrófák, gazdasági törések és geostratégiai földrengések már hangosan kopogtatnak az ajtóinkon, csak mellékes témák maradnak. *Transzparens*. Ennek gondolatától már lúdbőrös leszek.

Ez a könyv egy kiáltás, hogy legyünk figyelmesek. Ennyit tehetek/tehetünk. Ennyit kell tennem/tennünk.

